

O‘ZBEKISTON OLIY TA’LIM MUASSASALARIDA RAQAMLI IQTISODIYOTNI RIVOJLANTIRISH VA TADBIQ ETISH YO‘LLARI

Raxmatov Shuxrat Axadovich

Turkiston yangi innovatsiyalar universiteti, PhD

E-mail: raxmatov_rs@gmail.com

Nazarov Orif Kasimjanovich

Osiyo xalqaro universiteti, magistranti

E-mail: orifdantes@gmail.com

Annotatsiya: *Ushbu maqolada hayotimizning barcha jabhalarini raqamlashtirish, jumladan, ta'limning barcha bosqichlarida, oliy ta'lim integratsiyasida raqamli texnologiyalarning o'rni, raqamlashtirish muammolari ko'rilmogda. Bugun butun dunyoda talaba-yoshlarga zamonaviy ta'lim berish va bu orqali mamlakat barqaror rivojini ta'minlash asosiy dalzarb muammolardan biriga aylandi. Shiddat bilan rivojlanish kechayotgan hozirgi davrda ma'lumot olish va undan to'g'ri foydalanishni o'rganish yoshlar oldidagi asosiy maqsadga aylangani ayni haqiqat. Raqamli iqtisodiyotni keng ommaga joriy etish va uni qo'llab-quvvatlash mamlakatimizning istiqboldagi taraqqiyot rejasidan muhim o'rin egallaganligi tufayli iqtisodiyotning raqamli sektorini rivojlantirish borasida keng ko'lamli chora-tadbirlar to'g'risida fikr-mulohazalar yuritilgan.*

Kalit so'zlar: *raqamli texnologiya, zamonaviy ta'lim, raqamli iqtisodiyot, ilmfan, platformalar, dasturlash, axborot oqimi, axborot resurslari, innovatsion texnologiyalar, raqamli rivojlanish, kommunikatsion vositalarsiz.*

WAYS OF DEVELOPMENT AND IMPLEMENTATION OF THE DIGITAL ECONOMY IN HIGHER EDUCATION IN UZBEKISTAN

Abstract: *This article examined the digitalization of all aspects of our lives, including the role of digital technologies in the integration of preschool and primary education, higher education, and the problems of digitalization. Today, in the world, providing modern education to young people and thus ensuring the stable development of the country has become one of the main problems. It is a fact that in the current period of rapid development, learning to receive information and its correct use has become the main task of young people. Due to the fact that the widespread introduction of the digital economy and its support occupy an important place in the long-term*

development plan of our country, opinions were expressed about large-scale measures to develop the digital sector of the economy.

Key words: *digital technologies, modern education, digital economy, science, platforms, programming, information flow, information resources, innovative technologies, digital development, communication tools.*

Kirish. Davlatimizda ta'limga alohida urg'u berilishi va bu orqali raqamli iqtisodiyotni yanada rivojlantirish masalasi kun tartibiga tobora qo'yilishi bugungi kun dolzarb zaruratidir. Zero, bizning eng katta boyligimiz – bu aql-zakovat va ilm, eng katta meros – bu yaxshi tarbiya, eng katta qashshoqlik – bu bilimsizlikdir. Raqamli iqtisodiyotning o'zi nima? u iqtisodiy, ijtimoiy va madaniy aloqalarni raqamli texnologiyalarni qo'llash barobarida amalga oshirishning yaxlit bir tizimi sifatida qaraladi. Bunda raqamli iqtisodiyot yangi texnologiyalar, platformalar va biznes modellari yaratish va ularni kundalik hayotga joriy etish orqali mavjud iqtisodiyotni yangicha tizimga ko'chirish demakdir. So'ngi yillarda iqtisodiyotning raqamli sektorini rivojlantirish borasida mamlakat tomonidan keng ko'lamli chora-tadbirlar amalga oshirish maqsadida Prezidentimiz tomonidan bir qator qonun va qarorlar imzolandi.

Raqamli iqtisodiyotni hayotimizga keng targ'ib etish va uni qo'llab-quvvatlash mamlakatimizning istiqboldagi taraqqiyot rejasidan muhim o'rin egallaganligi tufayli iqtisodiyotning raqamli sektorini rivojlantirish borasida keng ko'lamli chora-tadbirlar belgilandi va mazkur vazifalar ijrosi o'laroq, mamlakatimizda yangi elektron hujjat aylanishi tizimlari joriy etilmoqda, elektron to'lovlar rivojlantirilmoqda va elektron tijorat sohasidagi normativ-huquqiy baza takomillashtirilmoqda, elektron infratuzilma va tijorat shakllantirilmoqda, iqtisodiyotning barcha jabhalarida raqamli transformatsiyaga o'tilishi qadamma-qadam amalga oshirilmoqda. Raqamli transformatsiya realizatsiyasi bo'yicha so'ngi yillarda amalga oshirilgan ishlar qatorida aholi va tadbirkorlik subyektlarining davlat organlari bilan kontaktsiz aloqa shakllarini yana-da rivojlantirish maqsadida Yagona interaktiv davlat xizmatlari portalining yangi, xalqchil, foydali versiyasi, Bosh vazirning tadbirkorlar murojaatlarini ko'rib chiqish virtual qabulxonasi "business.gov.uz" portalini ishga tushirildi.

Mavzuga oid adabiyotlar tahlili va metodologiyasi. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 5-oktyabrdagi PF-6079-son farmoni bilan «Raqamli O'zbekiston — 2030» strategiyasi qabul qilinib, uni samarali amalga oshirish chora-tadbirlari belgilangani buning tasdig'idir. Strategiyaning asosiy maqsadi – respublikada raqamli sanoatni jadal rivojlantirish, milliy iqtisodiyotning raqobatbardoshligini oshirish, shuningdek, telekommunikatsiya texnologiyalari, tarmoqlari va aloqa infratuzilmasini rivojlantirish, statsionar va mobil aloqalarni

kengaytirish bo'yicha vazifalar ijrosini ta'minlash, keng polosali ulanish, magistral telekommunikatsiya tarmoqlarini modernizatsiya qilish va kengaytirish, multimedia xizmatlarini rivojlantirish uchun zarur infratuzilmani yaratish, «Elektron hukumat»ning axborot tizimlari va ma'lumotlar bazalarini takomillashtirish, davlat xizmatlari ko'rsatish sifati va samaradorligini oshirish, jamoatchilik nazorati mexanizmlarini amalda tatbiq etish, fuqarolik jamiyati institutlari va ommaviy axborot vositalarining rolini kuchaytirishdan iborat. Mazkur Strategiya doirasida turli tarmoq va sohalarda, birinchi navbatda, davlat boshqaruvi, ta'lim, sog'liqni saqlash va qishloq xo'jaligida kompleks chora-tadbirlar amalga oshirildi.

Raqamli iqtisodiyotni rivojlantirish bo'yicha eng istiqbolli va strategik muhim loyihalarni, shuningdek blokcheyn texnologiyalarini ishlab chiqish va joriy etish sohasida chora-tadbirlarni amalga oshirishga karatilgan "Raqamli ishonch" jamg'armasi tashkil etildi. Normativ-huquqiy hujjatlar loyihalarini barcha manfaatdor vazirliklar, idoralar, mahalliy ijro etuvchi hokimiyat organlariga ko'rib chiqish, elektron raqamli imzodan foydalangan holda kelishish uchun, shu jumladan bir vaqtning o'zida keng jamoatchilik va mutaxassislar muhokamasini o'tkazish va tezkor jo'natish uchun vaqtni va mehnat resurslarini sezilarli darajada tejash maqsadida yagona elektron tizimi "project.gov.uz" joriy etildi. Raqamli iqtisodiyot texnologik va biznes jarayonlari, ishlab chiqarish, logistika va tayyor mahsulotlarning savdosini raqamlashtirish uchun mamlakatimizda zamonaviy infratuzilmaga ega bo'lgan "IT-park"lar tashkil etildi. Kripto-aktiv va blokcheyn texnologiyalar sohasidagi kompaniyalarning erkin faoliyati yo'lga qo'yildi. Mamlakatimizda zamonaviy dasturlash texnologiyalarini o'zlashtirgan kadrlarni tayyorlash maqsadida "Bir million dasturchi" loyihasi ishlab chiqilib, loyiha doirasidagi mashg'ulotlarni tashkil etish uchun uzbekcoders.uz o'quv portali ishga tushirildi. 2020-yil mamlakatimizda "Ilm, ma'rifat va raqamli iqtisodiyotni rivojlantirish yili" deb e'lon qilindi va bu boradagi ishlar endilikda yangi bosqichga ko'tarilib, Prezident Farmoni bilan mamlakatning "Raqamli O'zbekiston – 2030" strategiyasi va uni amalga oshirish bo'yicha "Yo'l xaritasi" tasdiqlandi. Raqamli iqtisodiyotni rivojlantirishda avvalo telekommunikatsiya va elektron infratuzilmani takomillashtirish alohida ahamiyatga ega. Albatta, aholini internet tarmog'idan foydalanish darajasi qanchalik yuqori bo'lsa raqamli iqtisodiyot, shu jumladan elektron hukumat tizimi ham shuncha samarali faoliyat yuritadi. Yurtimiz bo'yicha internet foydalanuvchilari soni jami aholiga nisbatan 2018-yilda 46 foizni tashkil qilgan bo'lsa, 2021-yilda bu ko'rsatkich 60 foizdan yuqorini tashqil etmoqda. Reallik bilan bog'laganda raqamli iqtisodiyot rivojlangan davlatlarda YAIM hajmi ham, YAIMning aholi son boshiga ulushi ham yuqoriligini ko'rishimiz mumkin. Shu jihatdan olib qaraganda, mamlakatimizda

mazkur masalaga e'tibor qaratish yagona maqsadni ko'zlaydi, u ham bo'lsa, aholining yashash sharoitini yaxshilash, aholini real daromadini oshirish, qolaversa tadbirkorlikni va mamlakatimiz iqtisodiyotini rivojlantirishdir. "Raqqamli texnologiyalar nafaqat mahsulot va xizmatlar sifatini oshiradi, ortiqcha xarajatlarni kamaytiradi. Shu bilan birga, meni juda qattiq tashvishga soladigan va bezovta qiladigan eng og'ir illat – korrupsiya balosini yo'qotishda ham samarali vositadir" - Prezidentimizning mazkur so'zlari raqqamlashtirish nafaqat iqtisodiyot tarmoqlarida tejamkorlik va samaradorlikni ta'minlashi, balki korrupsiya va qora iqtisodiyotga qarshi kurashish uchun samarali vosita sifatida qayd etilishi bilan ahamiyatlidir.

Tahlil va natijalar. Idoraviy axborot tizimlari va axborot resurslarining uzluksiz ishlashini ta'minlash, elektron davlat xizmatlari ko'rsatish tizimini rivojlantirish qismida – vazirliklar, idoralar va boshqa tashkilotlar tomonidan ta'minlanadi. Respublikamizning asosiy ustuvor yo'nalishlaridan biri aloqa, axborotlashtirish va telekommunikatsiya texnologiyalarini rivojlantirishdir.

Quyida Strategiya doirasida amalga oshirilgan chora-tadbirlardan ayrimlarini misol keltiramiz.

Jumladan, Navoiy kon-metallurgiya kombinatida ishlab chiqarish jarayonlarini masofadan turib boshqarish imkonini beruvchi avtomatik boshqaruv tizimi, ta'lim sohasida «Oliy ta'lim jarayonini boshqarish» axborot tizimi joriy etildi. Bu – ta'lim, ilmiy va moliyaviy jarayonlar hamda talabalarning yagona elektron ma'lumotlar bazasini shakllantirish, oliy ta'lim muassasasini tamomlaganlik to'g'risidagi diplom berish tizimini joriy etish imkonini beradi.

Bundan tashqari, fuqarolarni raqqamli identifikatsiyalashning yagona tizimini joriy etish, iqtisodiyotning turli tarmoqlarida innovatsion texnologiyalarni keng joriy etish, aholini ijtimoiy ta'minlash va muhofaza qilish, turli davlat hisobiga olish tizimlari o'rtasida axborot hamkorligi uchun jismoniy shaxslar to'g'risidagi birlamchi ma'lumotlardan samarali foydalanish maqsadida 2021-yil 1-yanvardan boshlab O'zbekiston Respublikasida identifikatsiya ID-kartalari joriy qilindi. Bugungi kunga qadar O'zbekiston Respublikasining 890 mingdan ortiq fuqarosi ushbu xizmatdan foydalangan. ID-kartalarning joriy etilishi diplom, nikoh guvohnomasi, harbiy guvohnoma, haydovchilik guvohnomasi va boshqalarni tasdiqlovchi hujjatlarni talab qilish amaliyotidan voz kechish imkonini berdi.

Albatta, yuqoridagi loyihalarni muvaffaqiyatli yo'lga qo'yishni kardinal raqqamli transformatsiyasiz amalga oshirib bo'lmaz edi. Bunda esa «elektron hukumat» asosiy o'rinni egallab, elektron davlat xizmatlarini shaffof rivojlantirish, elektron ishtirok va hamkorlikni kengaytirish, aholiga xizmatlar ko'rsatishda raqqamli salohiyatni kuchaytirish imkonini beruvchi platforma vazifasini o'taydi.

Xususan, «Elektron hukumat» tizimining idoralararo integratsiya platformasi orqali ma'lumotlarni uzatish dinamikasi shuni ko'rsatadiki, agar 2018-yilda davlat organlari va idoralarning axborot almashinuvi ko'rsatkichi 25 millionni tashkil etgan bo'lsa, 2021-yil yakuniga ko'ra bu ko'rsatkich 1,4 mlrd.dan oshadi. Yuqoridagi ko'rsatkichlarga 23 ta davlat organining 120 ta axborot tizimidagi 146 ta xizmatning integratsiyalashuvi natijasida erishildi va bu aholi hamda tadbirkorlik sub'ektlari tomonidan davlat xizmatlaridan foydalanishda vaqt va kutishlarni qisqartirish imkonini berdi. Idoralararo integratsiya platformasiga ma'lumotlar olish xizmatlarining integratsiyalashgani tufayli ko'rsatilayotgan davlat xizmatlari soni 300 tagacha ko'paydi: shundan 185 tasi bepul bo'lib, 181 tasi ERI tasdig'ini talab qilmaydi, 217 tasi bevosita tadbirkorlik sub'ektlari uchun mo'ljallangan. Elektron shaklda davlat xizmatlari ko'rsatishning ko'payishi yiliga 16,8 milliard so'm byudjet mablag'larini tejash imkonini berdi.

O'zbekiston Respublikasida amalga oshirilayotgan barcha islohotlar, zamonaviy iqtisodiyotning eng istiqbolli tarmog'i bo'lgan axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining keng joriy etilayotgani ijtimoiy muammolarni hal etish tizimini joriy etishning debochasi bo'lmoqda. Va bu jamiyatdagi ijtimoiy muhitni yaxshilash va aholi farovonligini oshirishda o'z samarasini ko'rsatmoqda.

Prezidentning 2021-yil 23-martdagi «Aholi va tadbirkorlik sub'ektlariga davlat xizmatlaridan foydalanishda yanada qulay sharoitlar yaratish, bu borada byurokratik to'siqlarni qisqartirish bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida»gi PF-6191-son Farmoni hamda 2021-yil 24-iyuldagi «Davlat xizmatlari ko'rsatish infratuzilmasini takomillashtirish va aholining davlat xizmatlaridan foydalanish imkoniyatlarini kengaytirish chora-tadbirlari to'g'risida»gi PF-6269-son Farmoni qabul qilinishi natijasida davlat xizmatlarini ko'rsatish va ijtimoiy islohotlarni amalga oshirishda davlat organlari tomonidan fuqarolardan talab qilinadigan ma'lumotnomalar soni qisqardi.

Muhokama. Mazkur me'yoriy-huquqiy hujjatlar tufayli fuqarolardan 30 dan ortiq turli ma'lumotnomalarni talab qilish bekor bo'ldi. Yuqoridagilar bilan bir qatorda, fuqarolarning interaktiv davlat xizmatlari portalidan oson foydalanishi uchun ishlab chiqilgan mobil ilovani ham alohida ta'kidlash joiz. Ushbu ilova qulay, intuitiv interfeysga ega va nogironlar uchun moslashtirilgan bo'lib, aholiga davlat xizmatlari ko'rsatish qamrovini kengaytirish imkonini beradi. Ayni paytda mobil ilova yordamida 81 dan ortiq davlat xizmatlaridan, jumladan 19 tasidan ro'yxatdan o'tmasdan foydalanish mumkin. Shuningdek, kommunal xizmatlar uchun to'lovlarni tekshirish imkoni bor. Bundan tashqari, Strategiyani amalga oshirish doirasida har chorak yakunida davlat va xo'jalik boshqaruvi organlarining raqamli transformatsiyalar holati

reytingi baholanadi. Reytingni shakllantirishda quyidagi ko'rsatkichlar hisobga olinadi: ochiqlik va elektron ishtirok, elektron davlat xizmatlari soni, axborot xavfsizligi holati va boshqalar. Bugungi kunda boshlangan islohotlar orqaga qaytmas tus oldi, jamiyat tubdan o'zgardi, islohotlarning ijobiy natijalari turli jahon reytinglarida aks etishi mamlakatimiz uchun yangi bosqich – raqamli jamiyatni rivojlantirishga qadam qo'yish imkonini yaratdi. Bunda «Elektron hukumat» fuqarolarning tayanchi va respublikamiz iqtisodiyotining lokomotivi bo'lib xizmat qiladi.

Ta'kidlash joiz bugungi kunda ta'limni axborot kommunikatsion vositalarsiz tasavvur etib bolmaydi. Hozirgi vaqtda o'qituvchilarning katta qismi axborot kommunikatsiya vositalaridan proyektordan unumli foydalanishni bilsada qolgan zamonaviy texnologiyalar haqida kamroq bilimga egalar. Bu esa ta'limni tashkil etishda turli muammolarga olib kelishi mumkin. Raqamli texnologiyalar haqida gapirganda internet orqali tashkil etiladigan mailing lists, telnet, yuneset, e-minbar kabilar yuqori samara berishi bilan ajralib turishini yodga olish mumkin. Ko'pchilikka ma'lumki o'qitishning odatdagi an'anaviy usulida o'qituvchi faol o'quvchi tinglovchiga aylanadi. Bunday xollarda ta'lim olish quruq yodlash va esda olib qolish uchun yo'nalgan bo'ladi.

Xulosa va takliflar. Xulosa o'rnida raqamli iqtisodiyotni rivojlantirish iqtisodiy-ijtimoiy, siyosiy jihatdan kuchli, bozor iqtisodiyoti qonunlari to'liq amal qiladigan demokratik davlat qurishga hamda mamlakatda ishbilarmonlik muhitini yaxshilash, tadbirkorlik faoliyatiga keng qulaylik yaratish va uni yuritishni soddalashtirish, yangi innovatsion g'oyalar realizatsiyasiga xizmat qiluvchi asosiy vositalardan biri ekanligi bilan alohida ahamiyatga egadir.

Adabiyotlar ro'yxati: (References)

1. B. Mirzayev O'zbekistonda raqamli iqtisodiyotni rivojlantirish. Biznes ombudsman devoni mas'ul xodimi.
2. Мирзиёев Ш. М. Янги Ўзбекистон стратегияси. – Тошкент: O'zbekiston, 2021. – 464 b.
3. Ш.А Раҳматов Олий таълим муассасаси менежери инновацион-тадбиркорлик хислатларини баҳолаш методи. Новости образования: исследование в XXI веке 1 (5), 604-611
4. Ш.А Раҳматов Jahonda zamonaviy oliy ta'lim muassasalar shakllanishiga ta'sir ko'rsatgan asosiy shartsharoitlar va omillar. Образование и инновационные исследования международный научно-методический журнал.

5. R.Ishmuxamedov, M.Yuldashev. Ta'lim va tarbiyada innovatsion texnologiyalar. -T.: Nihol, 2016-y.
6. N.B. Begijonov “Oliy ta'lim muassalarida raqamli texnologiyalar tadbiqi” Andijon 2022-y.
7. O.N. Mahmudov “Mamonaviy ta’limni tashkil etishda raqamli texnologiyalarning ahamiyati” «Scientific Progress» Farg‘ona 2021-y.
8. F.F Narzulloyeva The most important directions of the organization of Education based on strategic thinking and creative Management in higher education. Scientist in the modern Science world: New aspects of the Scientific search B&M Publishing 2022. 27-35.